

ALMUŽENKY – ŽEBRAČENKY*

Zbyněk Švarc

Žebrota je společenským jevem, jehož příčiny tkví především v sociálních poměrech třídně antagonistických společností. Pokud vyplývá ze skutečné nuzoty, a potřeby, je dokladem neutěšeného postavení sociálně nejslabších vrstev. U řemeslné žebroty hrají velkou roli také subjektivní příčiny spočívající zejména v negativním poměru k poctivé práci.

Stejně jako v ostatních kapitalistických státech byla otázka žebroty a jejího potírání v Československé republice a především v Praze, jako hlavním městě státu, v letech 1918–1938 velmi aktuální. Většina opatření směřujících k likvidaci žebroty však spočívala v odstraňování jejích vnějších a nejzávažnějších projevů, nikoli ve změně sociálních poměrů, které k ní vedly. Projevilo se to nejvýrazněji v období velké hospodářské krize. To bylo dáno právě buržoazním charakterem Československé republiky.

Jedním z opatření, které mělo v Praze, resp. ve Velké Praze, likvidovat žebrotu, bylo ustavení "Sboru pro léčení žebroty v hl. městě Praze" z podnětu Ústředního sociálního úřadu hl. města Prahy v roce 1926. Svoji činnost zahájil Sbor pro léčení žebroty 1.1.1927. Jeho úkolem bylo:

1. Vést evidenci žebrot, zejména profesionálních. Sbor pro léčení žebroty byl policejním ředitelstvím upozorňován na každý případ pražského žebračického příslušníka. K evidenci žebrot sloužily také žebračky (viz dále).

2. Řádným individuálním šetřením případu zjišťovat příčiny a důvody k žebrotě a jejich odstraněním žebrotě zabránit.

Sbor pro léčení žebroty pomáhal evidovaným žebrotám při hledání práce. Při této činnosti úzce spolupracoval s některými podniky a firmami, které přijímaly osoby Sborem doporučené.

3. Případy skutečně zjištěné bídy odevzdávat orgánům k tomu povolaným, aby trvalým podpůrným nebo ústavním opatřením zabráňovaly žebrotě.

* Použitý pramen: Archiv n. m. Prahy, Fond Ústředního sociálního úřadu III/10/313-318. Vypracováno ve vědeckém studentském semináři akademika Václava Vaněčka na jaře 1973.

4. Případy profesionální žebroty odevzdávat policejnímu ředitelství, aby podle platných zákonů a nařízení (šlo zejména o zákony č.59/1868 ve znění č.46/1896 Ř.z.; č.89/1885 Ř.z.; č.102/1929 Sb.;č.48/1931 Sb.) učinilo opatření k potrestání žebrajícího.

5. Věnovat zvláštní pozornost žebrotě dětí a spolupůsobit k tomu, aby se orgány k tomu povolané náležitým způsobem o ně postaraly.

Sbor pro léčení žebroty obstarával přímo korespondenci s péčemi o mládež. Pomáhal při umisťování dětí do různých ústavů, útulků apod. (V Praze např. Ústřední dětská ochrannovna, útulna "Dobry pastýř"). Kromě toho sbor spolupracoval v otázkách ochrany dětí a mládeže s policejním ředitelstvím.

6. Informovat pomocí plakátů, letáků a článků veřejnost o stavu žebroty a ukazovat na správný způsob spolupráce v boji proti žebrotě. K tomu poznamenejme, že leckdy část žurnalistiky dělala větší reklamu žebrákům, než protižebrotním akcím.

7. Zavedením almuženek ("žebračenek") odstranit přímé poskytování almužny ať v penězích nebo naturáliích.

Almuženka ("žebračenka") nebyla náhradou almužny, ale poukázkou žebrajícímu k úřadu (zde ke Sboru pro léčení žebroty), který mu po zjištění jeho stavu měl poskytnout pomoc. Tento postup byl na almuženke přímo vyznačen. Používání almuženek bylo také druhem evidence a kontroly zejména žebroty podomní, která byla jinak velmi těžko stíhatelná.

Almuženky byly veřejnosti prodávány Sociální poradnou Hl. města Prahy v blocích po 25 kusech v ceně Kč 2,50. Poradna také prodávala odznaky s nápisem, že majitel bytu vydává jen žebračenky a nedává almužen.

Byl zřízen "Žebrotní fond", jehož hlavní vydání, tj.různé chudinské podpory, byla zčásti hrazena právě výnosem z prodeje žebračenek. Tento prodej přinesl Žebrotnímu fondu v letech 1927-1937 zisk 336.477 Kč.

Jak konstatuje zpráva Ústředního sociálního úřadu pro radu Hl. města Prahy o stavu žebroty v Praze a nutných opatřeních proti ní z 18. 3.1935, se systém almuženek osvědčil jen v prvních letech. Jejich zavedením bylo totiž umožněno osobám, žebrajícím ze skutečné bídy získat jakousi pomoc, zejména nalézt práci. Tímto způsobem se dostávali do evidence i žebráci řemeslní, což do určité míry umožnilo jejich důraznější postih.

Dokladem o tom mohou být svým způsobem přípisy, v nichž se město Praha žádá o sdělení opatření realizovaných proti žebrotě v Praze a které dostával k vyřízení Sbor pro léčení žebroty. Tyto přípisy vedle měst Tábora, Kladna, Humpolce, Košic, Přerova (1933), Teplic, Prešova,

Užhorodu (1935) zaslaly také Lotyšské vyslanectví v Praze (1932), magistrát v Linci (1935) a konzulát Polské republiky (1937).

Se vzrůstající nezaměstnaností, praví se dále ve zmíněné zprávě, se zvyšuje i počet žebrajících. Za tohoto stavu přesahuje problém likvidace resp. omezování žebroty v Praze možnosti samotné obce pražské a vyžadoval by účinná opatření ze strany vyšších orgánů. Z tohoto důvodu nelze také dnes (tj. v r.1935) doporučovat propagaci a rozšiřování almuženkové akce při zachování její dosavadní povahy. Přesto je nutné pokračovat ve všech dosavadních protižebrotních akcích s cílem odstranit v Praze žebrotu řemeslnou a přespolní, diferencovat ty, kteří žebrají za všech okolností a ty, kteří jsou k žebrotě donuceni "mimořádností dnešní doby" (tj. krizí a nezaměstnaností).

Jak z této zprávy vyplývá, zhruba v první polovině 30.let se přestaly žebračky osvědčovat. Bylo to dáno nejen početním vzrůstem nezaměstnaných v důsledku hospodářské krize, ale i odmítáním almuženek ze strany žebřáků, zejména řemeslných, a tím i nechutí obyvatelstva almuženky dávat. Ti, kdož přicházeli s vyžebřanými almuženkovými lístky, nedostali, jak si přáli a předpokládali, větší množství peněz, nýbrž teprve po zjištění jejich hmotných poměrů jim bylo nabídnuto příslušné opatření. Proto mnozí žebrající odmítali almuženky přijímat a vynucovali si přímo peníze.

V této souvislosti se objevila vedle návrhů na důraznější policejní postih žebroty řada nových návrhů na řešení tohoto problému mimotrestními prostředky. Jedním z nich byl i návrh z r.1934 na vydávání viditelných legitimací pro potřebné pražské žebřáky a to na poukaz Ústředního sociálního úřadu hl. města Prahy. Tento návrh byl zamítnut nejen proto, že odporoval § 4 zákona č. 59 z r. 1868, ale i proto, že v Praze nežebřali jen pražští příslušníci. Těch bylo zpravidla podstatně méně než žebřáků mimopražských, v průměru jen 1/3 z evidovaných.

Také návrh na výměnu almuženek za peníze nebo naturálie byl zamítnut. Šlo by opět jen o almužnu udělovanou tentokrát prostředníkem, což by si mimo jiné vyžádalo další náklady spojené s jejich výměnou, kontrolou atd.

Návrh na zavedení legitimací pro potřebné žebřáky se znovu objevil v r. 1937. Z téhož roku je návrh na vybírání pravidelného ročního příspěvku od předplatitelů. Při tomto způsobu by došlo k zamezení příjmu styku se žebřáky, neboť pro předplatitele by byl prodáván (za Kč 10,- - 15,- ročně) štítek s nápisem "Almužnu nedáváme, obraťte se na Sbor pro léčení žebroty v Praze I., Husova č. 20".

Ústřednímu sociálnímu úřadu hl. města Prahy a ani Sboru pro léčení žebroty nelze upřít snahu po likvidaci žebroty ve Velké Praze. Do

určité míry si uvědomovaly i kořeny rozmáhající se žebroty spočívající v nezaměstnanosti širokých vrstev způsobené hospodářskou krizí. Samy svými prostředky nemohly celou problematiku řešit. Řešení by bylo možné jen změnou sociálně ekonomického postavení širokých vrstev pracujících, která však byla pro buržoazní vládu Československé republiky nepřijatelná. Proto veškerá opatření k odstranění žebroty včetně almužňkové akce měla jen omezený účinek a nepřinesla očekávané výsledky.